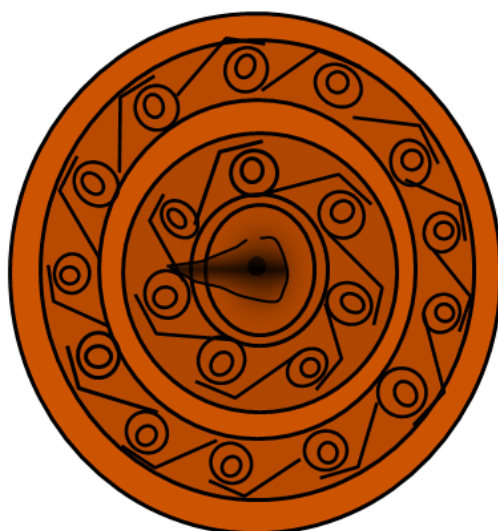

ÅRSRAPPORT 2018

Sola
Historielag

1447

Sola Historielag 2018: 17.mai toget

Bilder fra møter i 2018

ÅRSMØTE 2018**SAKSLISTE**

1. Valg av møteleder og referent
2. Godkjenning av årsmelding 2018
3. Godkjenning av regnskap 2018
4. Framlegg fra styret/innkomne forslag.:

Fastsetting av årskontingent for 2018. Styrets forslag er å beholde kontigenten som i dag.

5. Valg:

3 medlemmer av styret:

a. Styremedlem	Arvid Bærheim	på valg for 2 år
b. Styremedlem	Ottar Kjørmo	på valg for 2 år
c. Styremedlem	Martin Hovland	på valg for 2 år

Valgkomité: (utnevnes av styret)

a. Medlem	Lars Harveland	på valg for 2 år
b. Medlem	Aud Hauge	på valg for 2 år

Årsmelding

2018

ÅRSMELDING 2018- SOLA HISTORIELAG

Styret har bestått av:

Leder:	Tor Erik Hansen
Kasserer:	Frøydis Krokedal
Sekretær:	Brit H. Hansen
Styremedlem:	Torleif Oftedal
Styremedlem:	Arvid Bærheim
Styremedlem:	Ottar Kjørmo
Styremedlem:	Martin Hovland

Revisor:	Lars Harveland
----------	----------------

Valgkomite:	Reidar Melgård
	Aud Hauge
	Lars Harveland

Referat årsmøte 2017:

Årsrapporten ble gjennomgått ved at det ble vist bilder av hovedaktivitetene dette året med gjennomgang av møtene vi har hatt gjennom året.

Regnskapet ble gjennomgått og godkjent.

Valg 2017:

Styret

a. Leder:	Tor Erik Hansen	gjenvolgt for 2 år
b. Kasserer:	Frøydis Krokedal	gjenvolgt for 2 år
c. Sekretær:	Brit H. Hansen	gjenvolgt for 2 år
d. Styremedlem:	Torleif Oftedal	ny, valgt for 2 år

Valgkomiteen

a.Reidar Melgård	gjenvolgt for 2 år
------------------	--------------------

STYREMØTER. Det er blitt avholdt 7 styremøter i 2018 som har behandlet 74 saker.

MEDLEMSMØTER. Det er avholdt 7 medlemsmøter og fremmøtet har vært veldig godt og økt for hvert møte. Vi startet de første møtene på Sola sjukeheim, men innså fort at vi hadde vokst ut av de lokalene. De to første møtene var vi "ute", dvs. på Hovedredningssentralen og i Sola ruinkyrkje. De to siste møtene ble avholdt på Intimsscenen i Sola Kulturhus, men kanskje det lokalet også begynner å bli for lite.

- 18. Jan. Tor Erik Hansen: "Sola Historielag 20-år, jubileumsmøte".
- 15. Feb. Sondre B. Hvam: "Sola under den kalde krigen- den skjulte historien".
- 15. Mars Ottar Kjørmo: " Sømme og Solamarkene- en flyplass blir".
- 13. Sept. Egil H.Grude, Arne Gravdal, Jan-Rikart Lillebøe: «Redningstjenesten før og nå».
- 11. Okt. Tor Erik Hansen: "Erlings Skjalgsson"
- 15. Nov. Tor Erik Hansen: Lansering av årboka
Tor Erik Hansen, Martin Hovland: Hva vet vi om historien til Hafrsfjord og hva kan man finne der
- 6. Des. Frode Skarstein: "Tryggve Gran"

ØKONOMI: Laget har som før en meget god økonomi. Pr. 31. desember 2018 hadde laget på høyrentekonto kr. 111 498,- og på driftskonto kr. 139 106,-

- Totalt gikk driften med et overskudd på kr. 30 593,-
- Av dette:

Inntekter:

○ Medlemskontingent	kr. 27 200,-
○ MVA refusjon og Norsk tipping	kr. 6 316,-
○ Renteinntekter	kr. 2 157,-
	<u>Del sum:</u> kr. 8 473,-
	<u>Sum drifts inntekter:</u> kr. 35 673,-

Utgifter

- Underskudd møter	kr. 6 958,-
- Medl. avgift RH og LLH	kr. 14 992,-
- Porto og trykksaker	kr. 4 476,-
- Diverse	kr. 1 130,-
	<u>Sum drifts utgifter:</u> kr. 27 556,-

Resultat drift-overskudd: kr. 8 117,-

Årboka:

- Salg av årbøker:	kr. 106 969,-
- Utgifter årboka:	kr. 78 253,-
- Annonser	kr. 6 250,-
	<u>Overskudd på årbok</u> <u>kr. 22 476,-</u>

Resultat 2018: kr. 30 593,-

Vi søkte ikke om sponsormidler i år da bokregnskapet i fjor gikk med overskudd.

MEDLEMSTURER

Vi har i år arrangert to historiske turer. Den første gikk på Joa den 22.april. Vi fulgte den nye uferdige turstien langs fjorden og krysset deretter over Joa. Den andre turen gikk 28.okt. fra ruinkirken og ned til Nord-Kolnes til og tilbake igjen forbi Sola skole. Det var godt frammøte på begge turene. Vi hadde også et samarbeid med Sola menighet om et arrangement ved Tjora korsene, hvor Tormod Lauvvik fortalte stedets, kirken og korsenes historie.

MEDLEMSTALL

Det virker som at utgivelsen av årboka har gjort at laget er blitt mer lagt merke til. Dette har ført til en god økning i medlemstallet fra 144 i fjor til 178 i år. Dette har også ført til en positiv økning i antall fremmøtte på møtene. Vi har nå nådd maksimum antall hva vi kan ha på sjukeheimen, så styret bestemte derfor å flytte til Sola Kulturhus.

VIPPS

For å følge med i tiden har vi fått oss en VIPPS konto. Den har fungert utmerket og ca. kr. 30 000,- er kommet inn på boksaget med VIPPS.

ÅRBOK

For andre året på rad ga vi ut en årbok for laget. Mye av grunnarbeidet var lagt året før slik at årets jobb ble en del lettere for bokkomiteen. Vi prøver å få artikler fra hele kommunen, samt en historisk spredning. Noe vi mener vi har fått til. Mesteparten av skrivingen, som blir gjort av forskjellige forfattere, var ferdig til sommerferien. Tilbakemeldingen vi har fått er veldig positiv. Ordføreren kjøpte også i år 50 årbøker som gaver til kommunestyret. Bokkomiteen har bestått av: Tor Erik Hansen (redaktør), Arvid Bærheim, Ottar Kjørmo, Brit Hansen og Torleif Oftedal.

17. MAI TOGET

Opplegget hadde tema: "Hvor stod slaget i Hafrsfjord?". På grunn av at 17.mai falt sammen med pinsehelgen var det vanskelig å få med deltagere. Styret vil vurdere om vi skal ta på oss alt arbeidet med et opplegg for 17.mai-toget videre. Etter 15 år i toget med forskjellige innslag, er det kanskje nok.

KULTURMINNEVERNGRUPPE:

Kulturminnevernutvalget er ledet av historielagets leder og det er blitt holdt et par møter sammen med andre kulturinteresse organisasjoner i Sola.

ROGALAND HISTORIELAG

Sola Historielag er som alle andre historielag tilknyttet fylkets historielag, Rogaland Historielag. Brit Hansen er lagets representant i fylkestyret.

SLEKTGRANSKERTREFF

Vi har hatt slektsgranskertreff på Sola bibliotek hver tirsdag formiddag, både i vår og høst.

HJEMMESIDE

Vi har nå satt i gang med å få en mer moderne hjemmeside. Ikke minst er det viktig at den blir tilrettelagt for mobiltelefon og smartbrett. Statistikken viser at brukerne er fordelt med 40% PC, 40% mobil og 20% nettbrett. Sidene er veldig godt besøkt med over 9000 søk i 2018. Vi har også fått oss egen Facebook side.

Vi ser på økningen av medlemstallet at vi er mer i vinden enn noen gang før.

For styret i Sola Historielag

Tor Erik Hansen
leder

Innkomne forslag

- Ingen innkomne forslag
- Styret foreslår å beholde årskontingeneten som før

Årsregnskap 2018

Samandrag av rekneskapet for Sola Historielag 2018

	Intekter 2018	intekter 2017
Medlemskontigent	27200	23200
Matsalg	1430	1716
Åmøy Havn	7500	
Utlodning julemøte	4740	5050
Slektsgranskin		2000
MVA refusjon	5338	4036
Tipping	978	364
Årboka	99469	92726
Renter	2157	1976

	Utgifter 2018	Utgifter 2017
Matkjøp	8129	6643
Annonser	6250	
Porto trykksaker	4476	5485
17. mai 2017		589
Gaver blomster	4999	2633
Tilbakebetalt		950
Utgifter Årboka 2017	78243	74063
Landslaget lokalhistorie	2592	2016
Rog. Historielag (Sydvesten)	12400	10700
Årsmøte R: H.	1130	250
Gebyr		3
Overskott	30593	27736
Sum	148812	131068

Laget har og ein myntsamling gitt av Gustav Rege
Historielaget har og fått kulturprisen "SØK" av Sola Kommune

Status	01.01.18	01.01.19
Brukskonto	108043,83	111498,49
Høgrete konto	111967,-	139106,-
Kapitalendring/oveskott	30593,-	
Sum	250604,49	250604,49

Sola 10.01.19
Frøydis Krokedal
Frøydis Krokedal
Kasserar

Lars Harveland
Revisor

Vedlegg

Møte referat 2018

Møte nr. 1

Torsdag 19.januar, kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

ÅRSMØTE og MEDLEMSMØTE I SOLA HISTORIELAG

Tid: Torsdag 18.januar kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

«Sola historielag- 20 år»

Det første styret: Fra venstre: John Djup, Brit Hansen, Erik L. Sande, Marianne Næsheim Hall, Torvald Sande

Vi kaller herved inn til årsmøte med påfølgende medlemsmøte i Sola Historielag. I anledning Sola Historielags 20.-års jubileum vil lagets leder presenterer noe av hva laget har gjort i disse årene.

Siden starten har vi etablert oss som en kulturinstitusjon i kommunen med nært samarbeid med kultursjefen. Vi har i løpet av disse årene vært svært aktive med å formidle historie og få fram kulturminner i Sola. Noe av det vi har hatt på møtene og prosjekter vi har gjennomført, skal vi mimre om denne kvelden.

Referat møte nr. 1

Til stede: 34

Lagets leder skulle selv holde foredraget denne kvelden og skulle mimre om hva laget hadde gjort siden lagets første møte for nøyaktig 20 år siden.

Høsten 1997 ble det dannet et interim styre bestående av Mari-Anne Næsheim Hall, Erik L. Sande, Ivar Tjelta og Torvald Sande. 15. januar 1998 var det første årsmøtet og her ble det første styret valgt som bestod av Erik L. Sande (formann), M.A.N. Hall (nestformann), Torvald Sande (styremedlem), Brit Hansen (sekretær), John Djup (kasserer).

I løpet av disse 20-årene er det:

- Avholdt 142 medlemsmøter
- Arrangert 14 historiske turer
- 17 forskjellige styremedlemmer
- 7 av dem i minst 10 år
- Brit Hansen i alle 20-årene
- Erik L. Sande leder i 8 år
- Tor Erik Hansen i 12 år

Møtene hadde første året som i alle årene etter et bredt spekter av lokale temaer. De første møtene omhandlet: veghistorie, (Sven Magne Olsen), hummerfisket (Atle Skarstein), svartedauen (Birger Lindanger) og stedsnavn med Inge Særheim. Tor Erik hadde lagt opp den videre presentasjonen mer tematisk i stedet for å ramse opp hvert år. Det hadde jo tross alt vært 7 til 8 møter hvert år i 20 år, uten at et møtetema var gjort to ganger. Så det som følger under var noe av det som ble vist og snakket om.

- Om Sola's historie som: Nye oppdagelser om slaget i Hafrsfjord, Hafrsfjords historie fra steinalder fram til år tusen, Sola's unike historie. Klima og vær på Sola: Fra istid til nåtid og Sola fra istid til vikingtid.
- Vi har vært innom Jordbrukshistorie, Torvskjæring, og bruk av myr i Solaområdet, Tang og tare sinking og bruk.
- Om Sanitetens 100 år i Sola, det skjeldne blykorset funnet på Skjiljaberg og Torolv Skjalg, far til Erling Skjalgsson
- Vi har hatt om: Sola i fremvekst- Historisk framstilling, om Posten i Haaland og historien om en innflytter familie til Sola tidlig på 1900-tallet.
- Sola under 2. verdenskrig: "Invasjonen 1940. Som fritt land igjen, gjennoppbyggingen", kåsør var Knut Rommetveit og Torvald Frafjord fortalte om heimefronten og "milorg i vårt område" med. Andre temaer fra krigen var evakueringen. Om dette temaet hadde vi to møter. Det første med Birger Lindanger og den andre gangen av noen av lagets medlemmer som hadde opplevd dette. De var bare barn den gangen, men husket det godt.
- Flere historier fra 2. verdenskrig er holdt av Atle Skarsten som fortalte om de som rømte med fiskebåten "Sjøleik" til Aberdeen i 1941, om Russerfangene, om 9. april 1940 og boken Tyske vinger over Sola og Madla. Marie Smith-Solbakken og Hans Jørgen Wallin Weihe var foredragsholdere med temaet, "Hvem var de? De som ligger begravd i de utenlandske krigsgravene på Sola kirkegård".
- "Jærbuer i krigsdrama" var en annen historie fra krigen, ikke fra Sola, men allikevel med Sola innhold. Dette gjaldt noen ungdommer på Jæren som planla å flykte til

England, men ble oppdaget av tyskerne. De ble sendt til Grini og 17 mann henrettet. En av dem var Karl Hellestø fra Sola.

- Vi har også i løpet av disse 20.årene vært på besøk hos våre historievenner i kommunen. Flyhistorisk Museum i Sømmevågen, Rogaland Krigshistorisk Museum på Stangeland, Kystkulturen i Tananger og TS-museet på Helland. Her fikk vi høre om museenes historie og fikk omvisning i samlingene.
- Av historiske steder i kommunen vi har omhandlet og besøkt er Gamle Tananger og Sola Ruinkyrkje og hørt om maleren Jacob Bennetter Vi har hatt foredrag om Lensmanns gården på Sande og Flatholmen fyr.
- Historier om bedrifter i Sola har også vært tema under flere møter. Disse er Solaruten, Sola Handelslag, Posten i Sola, Sola Flystasjon, Sola Brannstasjon og Sola Strandhotell og Stangeland Maskin
- Til slutt bør vi nevne kjente og ukjente Solabuer som vi har hatt foredrag om. Professor Alf Grannes, Biskop Bjørn Bue, klokkemaker Rasmus Sørnes, speiderleder Racin Kolnes, flygeren Birger Strand. Nils Sandanger som fortalte om det hemmelige arbeidet han gjorde under krigen og til slutt Abraham Halvorsen Tjelta som var med Seladon som forliste i Stillehavet.
- Litt nyere historie fra og delvis om Sola var, "Losens historie", "Sandflukt og marehalmplanting på Jærkysten", " Historien om Opstad tvangsarbeidshus!", "Glimt fra olje-eventyret - Fra den første olje til i dag" og " Risavikas historie".

Vi kunne hatt med flere foredrag som ikke direkte var fra eller om Sola, men det var det ikke plass til å vise denne kvelden.

I pausen fikk alle smake på jubelums-kaken som John og Torvald fikk æren av å åpne. Etter pausen startet var vi kort innom 17.mai togene og de store prosjektene laget hadde gjennomført. Nemlig steinhella fra Rægehaugen, Rægedronningå, Domsteinane, Steintrekanten på Hagaøya og Grunnlovsmarkeing 200 år i 2014

Til slutt viste Tor Erik gamle bilder fra de første husene i Sola Krossen. Noe som alltid interesserer folk.

Tor Erik fikk en oppmerksomhet for sitt foredrag og skryt for at han hadde laget et spennende foredrag ut av et i utgangspunktet kjedelig tema.

Møte nr. 2

Tid: Torsdag 15.februar kl. 19.00

Sted: Sola Sjukeheim

«Sola under den kalde krigen – den skjulte historien»»

Hva visste vi som bodde om det som skjedde på innsiden av gjerdet på flyplassen under den kalde krigen. Den kalde krigen var et begrep om den politiske og militære konflikten mellom Østblokken, med Sovjetunionen i spissen og Vestblokken, med USA i spissen. Den kalde krigen varte fra slutten av 1940-tallet til slutten av 1980-tallet. Sola var i hele denne perioden en viktig base for amerikanske styrker og vi hadde stadig besøk av amerikanerne her. **Sondre B. Hvam** skal prøve å belyse noe av det han vet om denne perioden, selv om har vært svært hemmeligstemplett. Sondre er ansatt ved Jærmuseet og er driftsleder/historiker for Flyhistorisk og Krigshistorisk museum i Sømmevågen.

ting

Referat møte nr. 2

Til stede: 52

Kveldens foredragsholder var Sondre B. Hvam som skulle snakke om «Sola under den kalde krigen- den skjulte historien». Sondre er utdannet historiker fra NTNU i Trondheim, hvor han skrev masteroppgaven om et kritisk øyeblikk under «Seks dagers krigen». Han har siden 2012 vært ansatt ved Jærmuseet og har i dag ansvaret for Flyhistorisk museum og Krigshistorisk museum i Sømmevågen. Men utenom dette har han også en oppgave å drive forskning innen sitt felt. Han har derfor konsentrert seg om den kalde krigen og Sola.

Under den kalde krigen var Sola flyplass svært viktig militært. Det førte til mye flyaktivitet og annen militær aktivitet både innenfor utenfor flyplass gjerdet. Det ble satt i gang bygging av tilfluktsrom og utvidelse av selve flyplass området med forlengelse av rullebanene. Sola kommune ble helt delt av flyplassen og kunne bare passere i nord ved

Hafrsfjord. Før krigen dekket flyplassen et område på ca. 500 mål, som var utvidet under krigen til hele 10 000 mål. Flyplassen hadde flere rullebaner og var ellers godt utbygget.

Den kalde krigen startet i 1948 ved at kommunistene tok makten i Tsjekkoslovakia samtidig med at Sovjetunionen ønsket en militærallianse med Finland. I Tyskland var Berlin delt etter krigen hvor den vestlige alliansen kun hadde en smal korridor for tilførsel av varer. Sovjetunionen blokkerte denne tilførselen og forholdet til USA forverret seg. USA unngikk blokaden ved å opprette en luftbro med forsyninger. Som et svar på denne spenningsspiralen startet de fleste vestlige land en styrking av forsvaret sitt. Det ble også lagt planer for hvordan en potensiell angriper skulle stoppes.

Allerede i 1945 hadde regjeringen slått fast at det norske forsvaret kun ville være i stand til å drive oppholdende strid i et begrenset tidsrom, og at Norge derfor måtte basere seg på hjelp utenfra. Sammen med Værnes og Gardermoen var Sola de viktigste flyplassene i Norge i denne perioden. Det ble ansett som viktig å bygge ut forsvaret rundt disse flyplassene. For å beskytte flyplassene mot et eventuelt overraskelsesangrep, trengtes det en styrke som hadde stående beredskap.

Dette førte til opprettelsen av en stridsvogntropp på Sola, bestående av fire tyske stridsvogner. Til å bemanne disse kjøretøyene, hadde avdelingen et tjuetalls soldater som i begynnelsen var forlagt på Forus. Ettersom spenningen mellom stormaktene økte ble troppen forsterket med nyere amerikanske stridsvogner og mer personell. Dette var spesielt tilfellet da Korea krigen brøt ut i 1950 og spenningen mellom øst og vest økte. Stridsvogntroppen på Sola ble da doblet til 8 stridsvogner og 50 soldater. I tillegg ble det etablert et stridsvognslager på Madlamoen for hurtig mobilisering. Frem til 1982 stod flyplasstroppen på stående beredskap og de mobiliseringslagrede stridsvogneskadronen forble stående i området frem til starten av 1990-tallet.

Parallelt med at stridsvogntroppen økte, så skjøyt flyaktiviteten fra Sola flyplass i været. 10. september 1951 var i så måte en merkedag både for Sola Flystasjon og for det norske Luftforsvaret. Denne dagen ble de seks første jetflyene som det norske forsvaret fikk via det amerikanske våpenhjelpprogrammet overlevert 334 skvadron, i en høytidelig seremoni på Sola. Ledet an av selveste General Eisenhower. Flytypen som ble overlevert denne dagen var de seks første av de totalt 206 F-84 Thunderjet Norge skulle mottatt frem til 1954. De neste årene var dette en flytype som virkelig kom til å sette sitt preg på luftrommet over Sola og Nord-Jæren. Ved innføringen av flytypen i Luftforsvaret fikk halvparten av de mottatte Thunderjetene Sola som sin hjembase. Men F-84 Thunderjet var kun én av fem jagerflytyper Luftforsvaret benyttet parallelt.

Men det var ikke uten problemer å få så mange nye fly, fløyet av uerfarne flygere. Mange av de norske jagerflygerne havnet i havari og ulykker. I løpet av de ni årene Luftforsvaret benyttet F-84 Thunderjet endte over 80 av de 206 flyene opp som totalvrak. Dette krevde naturlig nok sine offer. Totalt mistet 34 norske jagerflypiloter livet i denne ene flytypen. Om vi ser på det norske jagerflyvåpenet under ett sies det at vi mistet 161 norske piloter ute på oppdrag mellom 1950 og 1972. Dette blir nesten en pilot hver eneste måned gjennom to tiår.

Når vi snakker om temaet «Sola under den kalde krigen – den skjulte historien», så er det også nærliggende å se på Sola sin rolle som fremskutt NATO-base for våre allierte. Helt siden Norges inntreden i NATO i 1949 har flyplassen vært en sentral brikke i våre NATO-alliertes operasjoner i Norge og i Nordområdene. Dette førte til at amerikanerne like etter

krigen ønsket å etablere en større base på Sola med så mange som 4500 mann og opptil flere skvadroner med tunge bombefly og en jagerflyskvadron. Men dette godtok ikke norske myndigheter. Dette betydde likevel ikke at amerikansk flyaktivitet fra Sola var utelukket.

Det første store fly besøket av utenlandske flystyrker på Sola under den kalde krigen fant sted mellom 19. og 26. juli 1950, da 18 amerikanske F-80 Shooting Star benyttet seg av basen. Og ikke lenge etter dette var Sola vertskap for nok en større amerikansk flystyrke bestående av 25 F-84G Thunderjets jagerfly og fire B-45 Tornado bombefly.

En ny avtale ble i 1952 signert av norske myndigheter og den tillot det amerikanske flyvåpenet å benytte seg av flybasene på Sola og Gardermoen som transitthavn for sine strategiske bombefly i etterkant av et kjernefysisk angrep mot Sovjetunionen. Avtalen gav de amerikanske flyene tillatelse til å lande på nevnte flybaser etter utført oppdrag for etterfylling av drivstoff, bytte av mannskaper og teknisk sjekk. I motsetning til de amerikanske bombeflyene, som kun kunne mellomlande på de to flybasene, fikk deres eskortejagerfly lov å benytte de to flybasene som fremskutte krigsbaser i en krise eller krigssituasjon. Med dette ble Sola hyppig besøkt av langtrekkende amerikanske bombefly gjennom store deler av 1950-tallet.

Utover tiåret så en rekke teknologiske nyvinninger dagens lys. Dette innebar kraftig forbedrede fly med lengre rekkevidde, mulighet til drivstoffylling i luften, og ikke minst, de ballistiske rakettene som kunne utstyres med atomstridshoder, skutt ut av neddykkede ubåter. Alt i alt førte dette til at fremskutte operasjonsbaser som Sola mistet mye av sin relevans i den amerikanske atomstrategien.

På starten av 1960-tallet skjedde det noe som skulle øke den allierte bruken av Sola vesentlig. NATO gikk bort fra strategien om massiv gjengjeldelse til fordel for en strategi basert på fleksible respons. Dette betydde at NATO skulle svare på et sovjetisk angrep med midler som stod i forhold til den aktuelle aggresjonen. For å få dette til ble det i 1960 opprettet en unnsetningsstyrke, en form for et brannkorps, den ble plassert på Bardufoss. Sola ble i den sammenheng utpekt som transitt og hvilebase for den kanadiske luftbroen som skulle fly canadiske soldater og deres utstyr. Frem til Sovjetsamveldets sammenbrudd ble deler av det kanadiske brannkorpset overført til Nord-Norge annen hvert år. Dette førte alltid til høy aktivitet på Sola. Gjennom hver øvelse kunne man telle mellom 80 og 150 landinger og avganger for de kanadiske transportflyene på Sola. Det kanadiske basemannskapet holdt til i Somaleiren under disse øvelsene.

I 1966 kom amerikanerne opp med et helt nytt konsept som de kalte COB-konseptet. COB står da for Co-located Operation Base. For Norges del ble COB-avtalen undertegnet 29. mai 1974. Dette var en topphemmelig avtale som aldri ble behandlet av Stortinget. Noe som skapte mye bråk da det ble oppdaget. Det betydde en avtale der amerikanerne kunne bruke 63 flybaser i Europa som normalt ikke hadde amerikanske jagerfly i en krisesituasjon. 8 av disse basene var i Norge, deriblant Sola. Dette betydde at amerikanerne i fredstid også måtte gjøre seg kjent med basene. Dette medførte igjen til flere øvelser hvor Sola ble benyttet av amerikanske og andre NATO lands fly.

Helt til Sovjetunions fall var Sola en viktigbase for NATO. Etter dette har det gått nedover og har i dag ingen operative jagerfly.

Møte nr. 3

Tid: Torsdag 15.mars kl. 19.00

Sted: Sola Sjukeheim

«Sømme og Solamarkene- En flyplass blir til»

Stortingets lufthavn komité på befaring på Sola 9. sep. 1936.

Stavanger fremtidens lufthavn. Ja, dette kunne man lese i Stavanger Aftenblad i mars 1932. Stavanger som fremtidens lufthavn med regelmessig lufttrafikk mellom Europa og Amerika om tre år. Artikkelen inneholdt også en uttalelse av en nederlandsk luftekspert om spørsmålet om en fremtidig transatlantisk luftrute. Meteorologene var skeptiske til planene. De mente frem problemer med sykkloner, storm og skodde. Men planene for en ny flyplass i Stavanger ble tatt av myndighetene.

Selv om flyplassen hadde stor positiv effekt på mange måter, glemmer man gjerne prisen som mange gårdbrukere måtte betale da de fikk gårdene sine i Solamarka ekspropriert. Erstatningene de fikk, kunne aldri helt kompensere for at levebrødet forsvant. Hele 580 mål ble ekspropriert på 1930-tallet, og mer jord forsvant da tyskerne utvidet flyplassen under krigen, og senere i 1950-årene da forsvaret tok enda mer jord.

Ottar Kjørmo vil fortelle om dette denne kvelden. Han og hans familie var en av mange som måtte flytte. Hvordan dette ble gjort og om alle grunneierne fikk den rette erstatningen vil bli presentert. Vi skal her huske at det var Stavanger Kommune som var utbygger og presset på.

Til stede: 55

Denne kvelden var det Ottar Kjørmo som skulle holde foredrag. Tittelen var: Sømme og Solamarkene- en flyplass blir. Han ville fortelle historien om hva som skjedde før flyplassen kom og hva som skjedde med de som bodde der.

Tanken om flyplass i Stavanger området ble sådd i 1932. Idéen om en sivil flyplass på Sola så dagens lys våren 1933. En komite ble nedsatt for å arbeide med saken. Skipsreder Ole Bergesen ble formann.

Fly-interessen var stor både hjemme og ute. Charles Lindberg fløy 20.-21. mai 1927 over Atlanterhavet fra New York til Paris. Da han besøkte Stavanger i 1932, trakk han fulle hus under sine foredrag om luftfart.

Det første konkrete forslaget om å anlegge en flyplass på Sømme ble fremlagt 17. april 1934. Bystyret i Stavanger sluttet seg til synet om at Sømme var den beste plassen for en flyplass, og 580 mål ble ekspropriert til formålet. De foreløpige planene fra 1934 ble etter en tid endret. Flyplassen skulle bli topp moderne.

Det var den kjente flygeren Bernt Balchen som først satte fram forslaget om faste og permanente landingsplaner på Sola. Balchen kom hjem til Norge etter å ha høstet meget ære for sine polarflygninger i nord og sør sammen med den amerikanske polforskeren, admiral Byrd. Landingsstripene skulle bygges etter de mest avanserte krav i betong. To baner skulle anlegges på henholdsvis 850 meter og 920 meter med en bredde på 40 meter. Området rundt rullebanen skulle være gresslagt, og 500 sauer ble kjøpt inn for å holde gresset borte.

Sola kommune var svært interessert i få flyplassen til bygda, men sa seg lei for at de ikke kunne bidra økonomisk. Men politikerne var grunnleggende positive til prosjektet, og lovet at de skulle gjøre det som de kunne for å presse ned grunnprisene.

Stortingets utvidede post-, telegraf- og kystfartskomiteé besøkte Sola etter et besøk i Bergen. Da komitéen så Sola- Sømmemarken, utbrøt et av medlemmene «Tenk hva Bergen ville betalt for dette». Komitéen slo ellers fast at de ikke hadde sett noen andre steder i landet som var bedre egnet som flyplass enn her. For her trengtes ikke sprenging og i liten grad planering.

Men det ikke var bare å bygge en flyplass. Det var etablert mange nye bruk her de siste tjue årene. På den tiden var det ikke noe herred som kunne vise til tilsvarende opprettelse av nye bruk. Å etablere et gårdsbruk på denne sandete jorda var ikke alltid enkelt og det kostet penger. I den første tiden måtte nydyrkerne skaffe seg arbeid hos fremmede. Ryddingen av sin egen jord måtte for en større del utføres på fritiden!

Under første verdenskrig oppdaget også myndigheten at vi ikke var selvforsynte med landbruksvarer, og dette førte til at i 1920 kom staten igjen inn med støtte, denne gang i form av statstilskudd og gunstige lån. Dette var jo gunstig også for de som ønsket å dyrke jorda på Sola-sletta. Nydyrkingen nærmest eksploderte i området.

Sola hadde 32 bruk i 1906, 30 år senere 57, Utsola hadde 7, 30 år senere 21, Sømme hadde 29, 30 år senere 80, Rege hadde 21, 30 år senere 43, Ølberg hadde 23, 30 år senere 37. Disse 6 gårdene i Haaland hadde til sammen 112 bruk i 1906, 30 år senere 243 – en økning på 131 bruk. Man regner med at de nye brukene hadde en gjennomsnittlig størrelse på 60 mål. Den nydyrkede jorden blir da over 7000 mål.

I juni i 1925 ble ny adkomstvei til området åpnet. Dette åpnet da mulighetene til å dyrke nye 4000 mål. Veien var ferdig frem til Trælen, men skulle senere bli ført videre til «Ølbør havn». Det var planlagt 20 nye bruk, hvorav 15-16 allerede var påbegynt.

Men det var ikke bare fryd og gammen å drive et gårdsbruk her under depresjonen midt på 1920-tallet. Dette førte til flere tvangsauksjoner.

I parallell med utredningen og oppmålingen av Sømme og Solasletta til flyplass, ble lignende gjort på Forus og Randaberg. Men Sola ble som vi vet valgt. Ekspropriasjonstillatelse ble gitt i statsråd 25. januar 1935: 550 mål til flyplassen og 300 mål i reserve til senere utvidelser. Det ble engasjert advokat til snarlig innløsning av arealer. Flyplassprosjektet ble lyst ut på anbud med to alternativer, grasdekke og betongdekke.

I mars 1935 godtok Stortinget landsplanen for flyplasser og bevilget de det nødvendige tilskudd til arbeidet på de forskjellige plassene som planen forutsatte.

Tirsdag 9. april 1935 kunne Stavanger Aftenblad meddele at Stavanger hadde fått 250 000 kroner i lån fra Kommunalbanken til innkjøp av tomter til flyplassen. Advokat Lea som hadde forhandlet med grunneierne om kjøp, uttaler at en av de nærmeste dager vil det bli sendt en ekspropriasjonsstevning. En måtte konkludere med at noe direkte kjøp ikke lot seg gjennomføre!

Men Stavanger kommune som var kjøperen prøvde å få arealene billigst mulig, mens gårdeierne ønsket mest mulig. De engasjert advokat og det ble holdt et overskjønn som gjorde at Stavanger kommune måtte betale mer enn de hadde tenkt.

Etter at arealene til den kommende flyplassen var overtatt, besluttet lufttrafikk-komiteén 18. september 1935 at arbeidet skulle settes i gang. 1. september var overingeniør N. Haavardsholm og assistent ingeniør K. Ullestad-Olsen ansatt som prosjektledere.

Stavanger lufttrafikk-komite sendte Forsvarsdepartementet en søknad om utvidet ekspropriasjonstillatelse for å kunne erverve servitutrettigheter «der ute». Forsvarsdepartementet gikk med på ønskene til komiteén, som også var tiltrådt av formannskapet. Det skulle erverves rett til å forby bebyggelse, oppføring av master og lignende for enden av flyplassens «flyvegater» i et område av 200 meters lengde, og med samme bredde som «flyvegatene». Det gjaldt et område på 200 meter rundt hele flyplassen og 400 meter i forlengelsen av de to permanente rullebanene.

I juli 1936 gikk arbeidet med å legge betong jevnt fremover. Våren 1937 sto flyplassen ferdig, og Kong Haakon VII klippet snoren.

Krigen kom og tyskerne spurte ingen om de kunne erverve mer jord rundt flyplassen. 23. mai 1945 kunne Stavanger Aftenblad fortelle at Solafolket får jorden tilbake. Men til hva? 10 000 mål flyplass har gjort landskapet ukjennelig. Tyskerne hadde opptil 6000 mann i arbeid og brukte ca. 400 millioner kroner til byggearbeidet.

Det ble en nye runde med erstatningsdiskusjoner. Flyplassen var før krigen om lag 600 mål, mens den etter krigen var på 3000 mål. Men det gikk tregt. I slutten av juli 1946 kom det en klar melding fra Stortinget om at de skal avgjøre hvordan erstatningen skal gis. Det var 90 skadelidende grunneiere i Sola. I feb. 1947 ble det satt opp en voldsgiftsrett. Voldgiftsskjønnetts første etappe i det store Sola-skjønnnet ble avsagt i slutten av juni 1947. Grunnlaget for skjønnet var at gårdene skulle takseres som de var i 1940, før ekspropriasjonen.

På 1950-tallet ble det nok en runde med erstatningsdiskusjoner etter at flyplassen på nytt ble utvidet.

Møte nr. 4

Tid: Torsdag 13.september kl. 19.00

Sted: Hovedredningssentralen ved flyplassen

«Redningstjenesten før og nå»

Havet har opp gjennom tidene alltid vært farlig å ferdes på og ikke minst her langs Jærkysten. Allerede på Harald Hårfagres sin tid forteller Snorre om skip som går ned utenfor Jærens kyst. Men det ble ikke færre forlis ettersom tiden gikk, heller tvert imot. Dette førte til opprettelse av redningsstasjoner flere steder. Redningsstasjonene ble opprettet ved Kongelig resolusjon i 1853, og i 1854 var det opprettet fem redningsstasjoner med redningsutstyr. Redningsstasjonene hadde et rakettapparat med line som kunne skytes ut til de forulykkede, og også i noen tilfeller båter. De landbaserte redningsstasjonene var bare egnet der kysten bestod av strender, og de ble derfor bare utbygd på Jæren og på Lista. **Egil Harald Grude** skal fortelle om disse redningsstasjonene.

Men også i dag er det behov for redningstjeneste. Alle redningsaksjoner på land og sjø er koordinert av de to Hovedredningssentralene i Norge. Den ene er her på Sola. Vi vil høre historien bak opprettelsen av sentralen her på Sola. Det vil den første lederen av stasjonen **Arne Gravdal** gjøre. Redningsleder **Jan Rikart Lillebøe** skal fortelle om hvordan redningstjenesten fungerer i dag krydret med noen historier fra virkeligheten. Hvis mulig blir det også en liten omvisning.

REFERAT MØTE NR.4

Til stede: 27

Møtet denne gangen var lagt til Hovedredningssentralen i Sør-Norge, ved flyplassen. Tema for kvelden var «redningstjenesten før og nå». Siden vi var i en offentlig bygning, måtte vi gjennom den normale sikkerhetsinnføringen. Etter dette fikk lagets leder ordet og presenterte de tre foredragsholderne, Egil H. Grude, Arne Gravdal og Jan-Rikart Lillebøe. Selv startet han med å fortelle om at allerede på 900-tallet forteller Snorre om et forlis på Jæren, hvor et skip gikk ned og alle omkom.

Første mann ut var Egil H. Grude. Han er i dag pensjonert, men jobber fremdeles med historie. Han har bred erfaring innen kulturminnevern og har vært på Statsarkivet, Fylkeskonservator, leder for Sjøfartsmuseet og Fylkeskultursjef. Han startet med en del grusomme historier om hvor dårlig skipbrudne ble behandlet både her hjemme, men også i England og Danmark. På Jylland ble det tent lykter for å lure svenske skip på grunn. Lignende historie er det på Jæren hvor en «konge» på Orre, når statskassen var tom, hengte han ei lykt i halen på hesten for lure skip på grunn. På Lista er det en lignende historie, men med en hest som var halt og skipperne trodde derfor at dette var

et skip slik at de kunne gå lenger inn. På Orre er det også et sagn om noen som lokket skip på land og ble dømt til døden for dette. Forfatteren Theodor Dahl har skrevet en roman om et lignende forhold. Men historiene er for det meste ikke sanne.

Den sanne historien er at folk langs sjøen har levd et ærefullt liv. Det var en æreskodeks og redde folk som var skipbrudne. Ofte var dette med livet som innsats, men også med mulighet for en ekstra inntekt. Det fantes ikke noe som et organisert redningsvesen. Mange skip rekte på land, ikke minst på Jæren. Det står i en tidlig farmannsbeskrivelse om Jæren at ingen fornuftig skipper kommer denne kyst for nær. Mange omkom, men det er talløse fortellinger om skip og folk som ble reddet. F.eks. en historie fra Tananger der 40-50 bønder ror ut og redder et skip. Det er og flere historier hvor losen hopper i sjøen og svømmer over til en havarist. De reddet liv, men også verdier ble reddet som gjorde at de fikk store inntekter. I Sirevåg var det på 1760-70 tallet to losere som tjente 270 riksdaler på redninger. Det var mye når en sammenligner med at en ku kostet 10 riksdaler. Heltegjerningene rager høyt over ugjerningene ved skipshavari.

Så er vi framme ved 1814 og det skjedde mye med de som styrte staten, både politisk og administrativt. Losvesenet ble forbedret og de fikk overbygde båter. Fyrvesenet ble opprettet som igjen var med å sikre ferdselen langs kysten. Det første fyret kom på slutten av 1600-tallet på Kvitsøy og det neste i Karmsundet. Så må vi helt til 1800-tallet hvor det da kom fyr i Oslofjorden og på Lindesnes. Etterhvert kom en kjede av fyr langs kysten. Merkelig nok var ikke dette nødvendigvis populært. Da de skulle sette opp et fyr på Utsira protesterte skipperne fra Bergen, da de var redde de kunne ta feil av dette fyret og det på Lindesnes.

Men det store som skjedde var at vi fikk et organisert redningsvesen på midten av 1850-tallet. Her i Rogaland hevder en at det var konsul Puntervold som var far til redningsvesenet. Ikke minst her på Jæren var det nyttig for her kunne en bruke rakettutskytingsapparatene. Vi fikk seks redningsstasjoner på Jæren. Det som var lengst nord var på Reve i Klepp, her står redningshuset enda. Så var det på Vik i Klepp, så Obrestad i Hå, Husvegg i Hå og Kvalbein, den sjette lå på Kvalbeinraunen en holme utenfor Brusand/Kvalbein. De som var redningsmenn var spesielt utplukket etter forskjellige kriterier. Alle stasjonene reddet mange liv. Redningsapparatene de brukte kunne best brukes hvor det var sandstrand som på Jæren og Lista. De som havarerte på steinstrender kunne ikke reddes på samme måten. Slik var det fram til siste verdenskrigen.

Så var det Arne Gravdal, den første lederen for Hovedredningssentralen sin tur. Rett etter krigen var redningstjenesten i dette distriktet basert på forsvaret. Luftforsvaret på Sola og Sjøforsvaret på Ulsnes. Men etter hvert kom det helikopterselskap og ikke minst Rogaland Radio med over 200 ansatte. Så kom oljeindustrien slik at det ble et slags beredskapsmiljø her. Men den videre utviklingen av redningstjenesten ble styrt av ulykker. Det er en del viktige årstall og datoer i den sammenhengen.

I mars 1951 ble flere flyredningssentraler operative, men det gjaldt stort sett søk og redning etter fly. Men redningstjenesten slik den var, fungerte ikke tilfredsstillende. Det var mange aktører og de var ikke samordnet og lite effektive. Derfor ble det i 1953 opprettet et redningstjenesteutvalg og de satt sammen i seks år og ga sin innstilling i 1959. Innstillingen gikk ut på at det ble opprettet to såkalte hovedredningssentraler for å bedre koordineringen av redningsaksjoner.

Flyredningstjenesten skulle opprettholdes og politiet skulle opprette lokale redningssentraler innen hvert politidistrikt. Under Justisdepartementet skulle det opprettes et redningsdirektorat. I 1962 kom en stortingsmelding om dette, men Justisdepartementet fulgte ikke opp innstillingen fra 1959 om at det skulle opprettes hovedredningssentraler ei heller opprettelse av et direktorat. Stortinget sluttet seg til denne innstillingen.

Men så skjedde det en del ulykker som fikk konsekvenser for dette. I 1966 fikk vi M/S Skageraks forlis og danskene hadde kjøpt redningshelikoptre og gjorde en formidabel innsats under dette forliset. Mens Norge ikke kunne gjøre noe som helst for vi manglet ressurser. Året etterpå var det en forferdelig ulykkespåske hvor 17 personer omkom. Det visste seg at denne tjenesten som ble gjort da, ikke var særlig effektiv. Dette medførte at redningstjenesten ble utsatt for en sterk kritikk. Det ble så opprettet en hurtigarbeidende gruppe for å se hvordan redningstjenesten kunne forbedres. De endte opp med den samme anbefalingen som i 1959 og dette førte til at hovedredningssentralene ble opprettet i 1970. To helikoptre fra Helikopterservice ble leid inn for å drive redningstjeneste. Det ble så besluttet å kjøpe 10 redningshelikoptre. Det var en god ordning med innleie av helikoptre for det var ikke anvendelse av disse om vinteren. Disse ble brukt

fram til de nye redningshelikoptrene var operative i 1973. Innkjøpet av disse ble gjort av Justisdepartementet, mens operasjonen og driftskostnadene skulle dekkes av luftforsvaret. Dette viste seg å være en dårlig ordning og ble endret senere.

Hovedredningssentralen skulle jobbe etter følgende hovedprinsipper. De skulle bidra til samvirke, koordinering og integrering. Justisdepartementet skulle ha ansvaret for den administrative samordning av redningstjenesten. Hovedredningssentralen og de lokale redningssentralene (politiet) skulle ha ansvaret for den operative samordning av redningstjenesten

Hovedredningssentraler skulle etableres i Stavanger og Bodø, 53 lokale redningssentraler og 16 flyredningssentraler. Hovedredningssentralen på Sola skulle ha ansvaret sør for 65 grader N. Sentralen skulle ha fast redningsledelse med fast personell og kalle inn rådgivere etter behov. I første omgang ble tre mann ansatt ved hovedredningssentralen på Sola. De fikk et lite lokale øverst i den gamle terminalbygningen. Redningsledelsen bestod av representanter fra luftforsvaret, sjøforsvaret, politiet og lufttrafikkjenesten.

Selve redningsaksjonene skulle basere seg på offentlige (politi, forsvaret, sivilforsvaret etc.) og på frivillige organisasjoner (Røde Kors, Norsk Folkehjelp etc.) ressurser. Når det gjelder de offentlige så er det lovbestemt at de er pliktige til å delta i redningsaksjoner.

Men det tok litt tid å bli fullt operativ. For det skulle skaffes lokaler, personell, utstyr, samband samt lages instruksjoner og prosedyrer. Men etter hvert gikk det seg til. Arne gikk så gjennom en del ulykker de var involvert i på 1970-80 tallet, både i Norge og utlandet. I den perioden han var på hovedredningssentralen skjedde det også utviklinger inne kommunikasjonsteknologi, organisering av andre deler av redningstjenesten samt økt internasjonalt samarbeid. Arnes konklusjon var at redningstjenesten måtte bygges på koordinering og samarbeid.

Til slutt var det Jan-Rikart Lillebøe som skulle snakke om redningstjenesten i dag. Han startet med spørsmålet om hva er redningstjeneste? Definisjonen slik han forklarte det var, *«Offentlig organisert øyeblikkelig innsats fra flere samvirkepartnere for å redde mennesker fra død eller skade som følge av akutte ulykkes- eller faresituasjoner, og som ikke blir ivaretatt av særskilt opprettede organer eller ved særskilte tiltak.»*

Hovedredningssentralene har et høyt aktivitetsnivå. I 2017 hadde HRS Sør-Norge 5572 hendelser og HRS i Nord-Norge hadde 3067. Redningstjenesten består i dag av de to hovedredningssentralen og 9 lokale redningssentraler i Sør-Norge og 4 i nord.

Hovedredningssentralenes rolle er å være det øverste operative koordineringsnivået innen alle former for redningstjeneste og særlig i akuttfasen har de den mest fremtredende rollen. En av Hovedredningssentralens viktigste oppgaver er å sørge for at alle de ulike aktørene i redningstjenesten jobber sammen og utveksler informasjon. I dag er det et stort antall aktører som kan brukes i en redningsaksjon, både offentlige, frivillige og kommersielle. Jan Rikard listet opp en del av disse.

Jan-Rikart fortalte da om to hendelser som hadde satt preg på ham som redningsleder. Den ene var et polsk frakteskip, «M/V Leros Strength», som sank rette utfor kysten her. Vi fikk høre lydopptaket da det ble sprakelyder og skipet hadde gått ned. Ingen overlevde. Den andre var helikopterulykken ved Turøy utenfor Bergen.

Til slutt oppsummerte Jan-Rikart med å si at vi har en unik modell i Norge, som har fungert i over 45 år. Den er tuftet på tradisjoner og dugnad. For når noen trenger hjelp, trår vi til og hjelper hverandre. En av de største utfordringene er å få deltagerne til å forstå og utøve eget ansvar, roller og oppgaver i samhandling med de andre.

Møte nr. 5

Tid: Torsdag 11.oktober kl. 19.00

Sted: Sola Ruinkirke NB! NB!

«Erling Skjalgsson, vikinghøvdingen fra Sola»

Det er lenge siden vi i historielaget har hatt foredrag om Solas store sønn Erling Skjalgsson. En kunne jo lett si at det ikke er mer å si om ham, men her tar vi feil. I de siste årene er det oversatt til norsk to store verk om vikingtiden som forteller mer om Erlings liv. Det er *Historia Rerum Norvegicarum*, eller Norges Historie utgitt av Tormod Torfæus i 1711. Den andre er Flatøyboka.

Erling Skjalgsson er den «ikke» kongelige som er nevnt mest i de islandske sagaene. Erling ble gift med søsteren til kong Olav Tryggvasson og ble satt til å være kongens lendmann på Vestlandet. Han skulle ta inn kongens skatter, men også være overhode for leidangshæren (bondehæren) på Vestlandet. Erling opparbeidet seg tidlig et rykte som en mektig mann. Og da Olav Haraldsson (den Hellige) ble konge, ble det stor strid mellom ham og Erling. Erlings liv er vikinghistorie på sitt beste.

Lagets leder Tor Erik Hansen vil være foredragsholder. Vi har valgt å holde møtet i ruinkirken for å få den rette stemningen. Kirken ligger hvor Erling trolig hadde sin gård.

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.5

Til stede: 56

Denne kvelden skulle vi få høre om Solas store sønn, Erling Skjalgsson. Det var lagets leder, Tor Erik, som skulle holde foredraget. For å få den rette stemningen var vi i Sola Ruinkyrkje. Her i dette området lå trolig Erling Skjalgssons gård. Selv om kirken ble bygd ca. 100 år etter Erlings død, så sies det at det kan ha stått en mindre trekirke på samme stedet. Men hvem var Erling Skjalgsson? Han ble født ca. år 963 og døde i år 1028, 65 år gammel. Hvem faren var, er litt uklart. En saga skriver Toralv Skjalg, mens foredragsholderen mener det er feil, og faren het Skjalg. Bl.a. står dette i en saga: «En gang da Skjalg var på gjestebud i Ervik». Det vi også vet, er at faren skal komme fra den mektige «Horda-Kåre» ætta. De kontrollerte Vestlandet. Bestefaren het Ogmund, mens moren er ukjent. Og så vet vi at morfar til Skjalg, far til Erling, het

Gyrd. Han ble drept på Jæren av Tormod «den ramme», en svensk mann. Opprinnelsen til navnet Skjalg er også ukjent.

Erling ble nevnt i sagaene første gang i år 989. Da satt han i gjestebud med Håkon jarl og sønnen hans på Sola. Det kom da plutselig inn en kar som fortalte at Jomsvikingene hadde kommet til landet for å drepe Håkon. Han var på den tiden fungerende konge i Norge. Andre gang Erling ble nevnt er i år 996, da Olav Tryggvasson var kommet på Gulatinget, og erklærte at han ville bli konge over hele landet. De måtte også la seg kristne. Horda-Kåre ætta, som Erling tilhørte, likte ikke dette. De sa videre at hvis Olav Tryggvasson lot søsteren, Astrid, få gifte seg med Erling, så ville de akseptere det. Hun ville først ikke. Da tok Olav en tam hauk hun hadde, og flådde alle fjørene. Hun forstod da at hun ikke hadde noe valg.

Om sommeren ble det holdt bryllup på Sola, og kong Olav var til stede. Som gest fra kongen fikk han tilbud om å bli jarl, men det ville ikke Erling. Han var fornøyd med å være herse, som andre i slekta hans. Han fikk også tildelt ansvaret til å styre på Vestlandet, fra Stad til Lindesnes. Etter giftermålet ble Erling og kong Olav såkalte «FRENDER», dvs. at de var i «slekt». Det var en æreskodeks å ikke slåss med sin egen slekt.

I år 1000 var det nok et kongelig bryllup på Sola. Tyra, kona til Olav Tryggvasson, var ikke fornøyd. Hun presset kongen til å reise til Vendeland for å hente veidslene hun hadde rett på der. Hun hadde tidligere vært tvangsgiftet med kongen i landet. Kong Olav fryktet en tur dit, da han måtte passere områdene til danske- og svenske kongen. Han kalte derfor ut leidangshæren fra Trøndelag og sørover. Han møtte Erling på veien. Men kongen hadde et problem, han ønsket å gifte bort den andre søsteren Ingrid for å lage en allianse med Ragnvald Gøtjarl fra Götaland i Sverige. Ingen problem, sa Erling. Vi kan ha bryllupet på Sola. Og slik ble det, og hele følget ble invitert, og det ble et kjempebryllup på Sola. Etter bryllupet reiste hele følget på over 60 store vikingskip til Vendeland. Kong Olav fikk sitt og returnerte. Men på hjemveien ble han lurt i bakhold ved Svolder og drept. Erling og Astrid sørget lenge.

Etter slaget delte Svein danekonge, Olav sveakonge og Eirik jarl Norge mellom seg, hvor Eirik jarl fikk hele Vestlandet. Men Erling aksepterte ikke dette, og fortsatte å ta inn sine skatter som før. Erling var så mektig at Eirik jarl ikke turte ta opp en kamp med ham. Erlings forhold til jarlene var aldri bra. Ikke før Eirik flyttet ut av landet fikk sønnen hans Håkon og halvbroren etablert et bedre forhold.

Erlings enorme makt var bygd opp av flere elementer. Han var den som styrte leidangshæren, bondehæren, på Vestlandet. Den kunne bestå av 4800 mann hvis alle ble mobilisert. Den var organisert slik at hvis fiendtlige skip ble observert, skulle det tennes fyr på vetene. Bøndene selv måtte sitte vetevakt mot at de fikk beholde odelen på gården. De skulle også innen hvert skipreide mobilisere et stort vikingskip. Erling hadde også en egen hær på 184 mann, men han kunne kalle ut flere, slik at den ble på over 200.

I 1015 dukket det opp en ny mann, som erklærte seg som konge, Olav Haraldsson. Han var en stor hærmann. Ikke alle aksepterte ham, og i 1016 endte dette opp i et slag ved Nesjar, ved Stavern. Erling var med på motpartens side, som var Svein Jarl og Einar Tambarskjelve. Disse to tapte slaget direkte, og flyktet. Erling ønsket å fortsette, men innså at de nå var for få, og returnerte til Sola.

Svein Jarl døde i Gardariket rett etter, og Olav ble tatt til konge på hvert lagting over hele landet. Det var ingen som talte imot. Da kongen var ved Karmsundet litt senere, kalte han inn Erling til forliksmøte på Kvitøy. Men i motsetning til hva kongen krevde, ville ikke Erling gi fra seg noe. Han forlangte fremdeles å ha skatteinntektene på hele Vestlandet. Dette likte ikke kongen, med det gikk noen år uten strid.

Det fortelles om Erling at han var en god idrettsmann, særlig i boksing. Erling hadde også flere treller, de hadde faste plikter som de skulle utføre. Og gjorde de det før skumringen falt, fikk de lov til å tilbringe resten av dagen slik de selv ønsket. Alle fikk de lov til å kjøpe seg fri for en fast sum penger. Etter hvert greide de fleste å kjøpe seg fri i løpet av sitt første år i trelldom. Erling var også

raus. Hver og en av hans menn, også trellene, hadde til frokost et fast mål med øl, men om kveldene kunne de drikke så mye de ønsket.

Erling fikk fem sønner med Astrid: Aslak, Skjalg, Sigurd, Lodin og Thor, og en datter ved navn Ragnhild. Hun giftet seg med Torberg Arnesson. Fra dem stammer hele den norske kongerekken.

Men kampen mellom Erling og kongen var ikke over. Erling Skjalgsson hadde mye av sin gamle makt, og styrte fremdeles leidangshæren på Vestlandet. Men han hadde mye mindre veitsler fordi kongens egen mann, Tore Sel, satt nå på Avaldsnes. I ca. år 1020, ble Erling igjen kalt inn til møte med kongen, denne gangen i Tønsberg. Men Erling nektet, for han kunne blant annet ikke akseptere Tore Sel på Avaldsnes. Forliket som ble gjort var at Skjalg, Erlings sønn, måtte være med i kongens hird.

Erlings søster Sigrid var gift med Sigurd Toresson, bror til Tore Hund på Bjarkøy. Sønnen deres het Asbjørn. Da han var 18 år, døde faren, og Asbjørn overtok gården. Det hadde vært vanlig å ha mange gjestebud der på gården, men rett etter at Asbjørn overtok, ble det uår. Asbjørn reiste så sydover til onkelen sin Erling for å kjøpe korn. Vi er nå i år 1023, og da hadde kongen gitt bøndene forbud mot salg av korn. Men Erling visste råd. Forbudet gjaldt bøndene, ikke trellene. Asbjørn fikk kornet sitt og reiste nordover. På kvelden la han til ved Avaldsnes. Da Tore Sel fikk høre hvordan Erling hadde omgått forbudet, ble han sint. Han tok alt kornet fra Asbjørn, samt et nytt seil. Asbjørn måtte seile hjem i vanære.

Året etter skulle Asbjørn ta hevn. Han mønstret et stort skip med 90 mann, og seilte sørover. Han la til på utsiden av Karmøy og gikk over til Avaldsnes. Der viste det seg at kongen hadde ankommet. Han snek seg inn uten å bli oppdaget. Da hørte han Tore Sel si: «Han bar seg da noenlunde mens vi ryddet skipet, men da vi tok seilet fra ham, gråt han.» Da dro Asbjørn sverdet, sprang fram, og hugget hodet av Tore Sel, slik at det trillet foran føttene til kongen. Kongen ble selvsagt vred og ønsket å drepe Asbjørn med en gang. Men siden det var påske, ville han vente.

Skjalg, sønnen til Erling, som var tvunget til å være i kongens hird, snek seg ut og fikk med seg ni mann, og rodde på natten sørover til Sola. De vekket Erling, som forstod situasjonen. Han og sønnene mobiliserte i løpet av lørdagen en hel leidangshær på 1440 mann. De seilte så nordover til Avaldsnes, og ankom der om morgenen. Kongen var da i gudstjeneste. De stilte opp en manngard da kongen kom ut. Han gikk langs manngarden og gjorde som om det ikke var noe å frykte. Erling gikk imot ham og truet kong Olav. Han forlangte at Asbjørn skulle få leve. Det hele endte med at Erling fikk viljen sin. Dette førte til at kongen sa ja til et forlik som gikk ut på at han fikk gods for årmannen sin, og det lovbruddet som var gjort mot ham. I tillegg skulle Asbjørn bli hans årmann og ta over gårdsdriften som Tore Sel før hadde hatt.

I årene som fulgte, strammer Erling til. Han utnyttet at han satt strategisk til på Sola. Kong Olav hadde sine inntekter på Øst- og Sørlandet, samt i Trøndelag. For å få inn veitslene sine måtte han derfor passere det værharde Jæren og Sola.

Så i år 1026 var kong Olav i Trondheim og skulle reise langs kysten. Han fryktet Erling så mye at han kalte ut leidangshæren nord for Stad, men da han passerte Sola, var ikke Erling der. Han var med Tore Hund i England hos kongen av Danmark og England, kong Knut. Kong Olav reiste så til Danmark, og herjet der. Dette fikk kong Knut nyss om og han seilte derfor sammen med Erling til Danmark. Ved elven Hellge hadde kong Olav, som var i allianse med Kong Amund fra Sverige, bygget en demning. De brøt demningen slik at vannet fikk skipene til å flyte utover sjøen, og det ble en stor kamp. Kong Olav vant ikke slaget og måtte flykte til Kalmaren i Sverige, for så å krysse over land til Sarpsborg, hvor han overvintret. Da kong Knut fikk høre at Olav hadde tatt landevegen over Sverige, fikk Erling fri til å dra til Norge. Kong Knut ga Erling mye gull og sølv for å ha han på sin side.

Det er blitt år 1028, og kong Olav satt på Østlandet og fryktet at kong Knut skulle komme tilbake. På Østlandet satt ikke kong Olav trygt. Men han har det problemet at han må seile forbi Sola for å komme til Trondheim, som var tryggere. I desember dette året seiler han så vestover med 11 skip og legger til i Egersund. Siden skipene hadde ligget ute hele vinteren i Sverige, velger han ut de tre raskeste. Etter å ha ventet en stund, blir det på Tomasmesse, 21. desember bra nok vær til å sette av gårde. På Sola sitter Erling og venter, men han har kun sin egen hird, da sønnene har reist

for å mobilisere en hær mot kongen. Erling hadde spioner i Egersund, og de reiste straks av gårde til Sola på hest da kong Olav forlater Egersund. Det er god medvind, så skipene seiler fort. De passerer Sola før Erling har kommet seg ut. Siden Erling ikke hadde full hær, samlet han i sammen det han kunne av mindre båter. Han måtte seile saktere på grunn av disse skipene.

De kom seg endelig ut og så kongens skip foran seg i horisonten. Da gjorde kong Olav et triks som lurte Erling. Han senket seilene slik at det så ut som om de seilte fra de bak. Erling satte da fulle seil på den store "skeiden" sin, som hadde 200 mann om bord. Erling så at kongens skip seilte mot Bokn. Da han ankom, ble han lurt i bakhold av de tre skipene til kongen, og det ble en hard kamp. Til slutt stod bare Erling igjen av mannskapene sine. Kongen gikk så bort til ham og spurte om han ville gi seg, og det svarte Erling bekreftende til.

Så tok han hjelmen av hodet og la ned sverdet og skjoldet. Da løp Aslak Fitjaskalle til og hogg øksa i hodet på Erling, så den stod ned i hjernen. Da sa kong Olav til Aslak: "Nå hogg du Norge av ut hendene på meg."

Kong Olav visste at flere av Erlings folk nærmer seg, og flyktet videre nordover. Erlings folk ankom etter hvert og så at alle mann var drept. De stelte liket til Erling og returnerte til Sola. De la til ved Jåsund, og her ble det reist en bautastein. Likfølget fortsatte videre, og på Meling satte de ned båren, og en stor bautastein ble reist der. Det samme skjedde på Haga, Risa, Hogstad og Sømme. Alle ligger i en rett linje som peker mot hjemstedet til Erling på Sola høyden.

Kong Olav og følget fortsatte nordover. De fikk melding om at Skjalg, Erlings sønn, sammen med Håkon jarl, kom nordfra med mange folk. Fra sør kom andre sønner med flere folk. Kongen var nå i en klemme, så han reiste innover i fjordene. Her forlater han skipene og fortsatte til fots helt til Sverige. Derfra reiste han til Gardariket. Håkon jarl døde, og kong Olav turte nå å reise tilbake til Norge for å gjenerobre landet. Det ble til et slag på Stiklestad hvor Olav ble møtt av en stor bondehær, ledet av Erling Skjalgssons to allierte, Kalv Arnesson og Tore Hund. Det endte opp med at Olav blir drept. Kalv Arnesson hogg kongen i halsen, og Tore Hund stakk et spyd i magen. Erling fikk sin revansje. Den norske vikingtiden endte med slaget på Stiklestad.

Møte nr. 6

Tid: Torsdag 15.november kl. 19.30 NB!

Sted: Sola Kulturhus NB! NB!

Lansering av årboka 2018

Nå er den her, årboka vår for 2018. Vi nytter anledningen til å lansere den, denne kvelden. Boka inneholder mye spennende artikler, og de vil bli behørig presentert på møtet. Etterpå kan dere få kjøpe boken for kr. 250,-.

Men vi skal også ha et vanlig medlemsmøte og tittelen er:

Hva vet vi om historien til Hafrsfjord, og hva kan man finne der?

Det har vært mye blest om Hafrsfjord i det siste. Både hva de leter etter med nye og moderne metoder, og hvordan en skal feire 1150 år jubileet for slaget. Men hva vet vi egentlig om Hafrsfjord, den har jo en historie, både før og etter slaget i år 872. Tor Erik Hansen vil fortelle om Hafrsfjord, og dens historie, fra de første menneskene bosatte seg her til vikingtid. Det har faktisk skjedd mer enn slaget i år 872.

Martin Hovland som er med i organisasjonen «Funn i Hafrsfjord», vil fortelle om hva de siste undersøkelsene har gitt til nå, og hva som kanskje kan finnes. Kan ny teknologi som er brukt i oljeindustrien hjelpe til å finne ut mer om slaget i fjorden?

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.6

Til stede: 80

Dette møtet hadde vi i kulturhusets intimszene. Kvelden var delt opp i to deler. Vi startet med lansering og presentasjon av årboka 2018. Den andre delen handlet om Hafrsfjord, litt om historien, og litt om hva de leter etter, og hva de har funnet i fjorden i det siste.

Tor Erik startet første delen, hvor han med bilder presenterte alle kapitlene i årboka. Men først var det presentasjon av bokkomiteen som hadde bestått av Ottar Kjømø, Tor Erik Hansen, Brit Hansen, Torleif Oftedal, Paul Hogstad og Arvid Bærheim.

Boka har 15 forskjellige artikler alle med lokal historisk innhold. Uten å ta hele innholdet i detalj, så inneholder boka følgende historier:

Vigdel og fortets historie, fire steinkors og den glemte kirken på Tjora, Sola Bil & Mek og lokaltransport historie, Jacob Rott, flyplassens far, K.Ullestad-Olsen, sjøborgen Hafrsfjord, utvikling av ord og dialektar i Sola, tragedien utenfor Tananger i 1963, tyske og norske agenter i Tananger under krigen, Sørnes kirkes historie, trollkatten på Tjelta, Sola under den kalde krigen, gammel tradisjon holdes vedlike på Tjora, den

gang Sola kommune ikke fikk utgiftene til å strekke til og til slutt Solabu i dramatisk forlis, august, 1924.

Alle forfatterne som var til stede, samt vår nye tegner, fikk en bok for arbeidet som var lagt ned.

Etter en pause fortsatte medlemsmøte, hvor lagets leder var første mann ut. Han skulle snakke om Hafrsfjords historie, som en innledning til Martin Hovland, som skulle fortelle om det arbeidet foreningen, "Funn i Hafrsfjord" hadde gjort.

Tor Erik startet med å ta for seg arkeologiske funn. De eldste, fra steinalderen (10 000 – 1700 f.Kr.) viser mange bosetningsspor rundt fjorden. Fra perioden som kalles bronsealderen, (1700 – 500 f.Kr.) finner en de flotteste funnene i landet, som bronselurene fra Revheim og gravfunnet fra Rægehaugen, i dette området. I tillegg er det flere store gravhauger og helleristninger. Sjøen stod høyere da og området ved flyplassen lå under vann, så her var det nok godt fiske i beskyttede omgivelser.

I jernalderen (500 f.Kr. til 800 e.kr.) er Hafrsfjord en viktig marinebase. Her finner en den største samlingen av nausttuffer, (båthus) i hele Europa. Flere av disse er større enn det største vikingskipet funnet i Norge. Det er dessverre gjort lite undersøkelser av disse nausttufte, men Bjørn Myhre, professor og tidligere direktør ved AmS, mente at disse skipene var krigsskip pga. lengde-bredde forholdet. Han har også gjort beregninger om hvor mange mann som trengtes for å bemanne de, og det var mange flere enn de som bodde på Sola.

Etter jernalderen, begynner det vi i Norden kaller vikingtid. Vi kommer til året 872 og kan spørre om hvorfor slaget stod i denne fjorden med det trange innløpet. Studier viser at det var ganske vanlig at sjøslag på den tiden var i slike fjorder eller laguner med et smalt innløp. Slaget i Hafrsfjord var derfor mer en regel, enn unntaket. Det at fjorden bare har et smalt innløp er blitt påpekt som negativt av mange. Men for over hundre år siden skrev en professor om det han mente var et drageide på Kolnes. Skip kunne dras over her, hvis innløpet var sperret.

At Harald Hårfagre fant ut at året 872 var den rette tiden, hadde med at danskene ikke lenger hadde press på seg fra sør for angrep fra andre fiender, frankerne. De angrep derfor England, og trengte store militære styrker der. Dette førte til at danskene slappet av på kontrollen de hadde på Øst og Sørlandet. Harald fant da ut at dette var rette tidspunktet til å utvide de områdene han hadde arvet av faren sin, Halvdan Svarte. Det er egentlig skrevet lite om hva som skjedde under slaget, men historikeren Tormod Torfæus, er den som har beskrevet det best. Harald lå i fjorden, da fienden ankom. Sannsynligvis lå han med ryggen mot Grannes, pga. beskrivelsen av at Kjetve flyktet opp en holme, som Snorre mener er Ytraberget.

Erling Skjalgsson benyttet også Hafrsfjord, men mer som en slags sjøborg. Han benyttet fjorden flere ganger, den første i år 989 da Jomsvikingene herjet langs kysten, og var på vei for å drepe Håkon Jarl. Det står at Erling kalte ut hæren, men han var ikke med i slaget ved Hjørungavåg. Det er antatt at han lå med krigsskipene i Hafrsfjord og ventet på Jomsvikingen, hvis de vant slaget. Men Jomsvikingen tapte, så det ble ikke noe nytt slag her. I årene 996 og 1000 var det kongelig bryllup på Sola. Begge gangene var det kong Olav Tryggvasson som giftet bort sine søstre. Første gangen var det Astrid med Erling Skjalgsson og andre gangen var det Ingebjørg med Ragnvald Gøtjarl. I år tusen var alle de største vikingskipene som er nevnt i sagaene i fjorden. Det var Ormen Lange, Tranen

og Ormen Stutte pluss Erlings skeid. Da de reiste videre til Vendeland står det at det var minst 60 skip. Etter dette er det ikke skrevet mye om Hafrsfjords rolle.

Hafrsfjord i dag, og hva de driver og leter etter var det Martin Hovland som fortalte om. For å forstå bedre bakgrunnen for fjorden tok Martin oss først tilbake i tid, til siste istiden. Da var middeltemperaturen lavere. Det var ikke bare kalde perioder, men også varme perioder. Faktisk varmere enn i dag. I de varme periodene stod vannstanden høyere enn i dag, opp til 6 meter høyere. I vikingtiden for 1000 år siden, var en slik varm periode, da med ca. 2 grader høyere middeltemperatur enn i dag.

Martin er medlem av en forening som kaller seg "Funn i Hafrsfjord". De har som formål å bidra til å sikre historiske bevis fra slaget ved Hafrsfjord. De skal studere metoder, utstyr og fartøy som trengs for å utføre marine operasjoner i Hafrsfjorden. Visjonen er å avdekke området i Hafrsfjord der slaget stod, samt å få dannet et bilde av utbredelsen av slaget. De skal også prøve å finne konkrete funn, som beviser at slaget har skjedd som beskrevet av sagaene.

Under kartleggingen av fjorden er det benyttet flere forskjellige teknisk metoder. Resultatene av disse blir nå sammenlignet, og dette gjør at ukjente objekt kan identifiseres. Første undersøkelsen ble gjort i 2014 av Norsk Sjøkartverk, uten at noen konklusjon ble trukket. I 2017 og 2018 har så foreningen kjørt fram og tilbake i fjorden med ekkolodding, sonar og seismikk. Det er ikke få kilometer de har seilt for å kartlegge det 30 km² store området. Martin viste en del resultat, som for en legmann var uforståelige.

Alt dette må etterbehandles på data, da det er en del "støy" og urenheter som må fjernes. Etterpå letes det manuelt på de kartene som blir laget for å se etter mulige objekt.

Av funn hittil er det:

- To større vrak, 6 – 12 m (ett moderne og et ca. 120 år gammelt)
- I tillegg er det: 118 uidentifiserte objekter på bunnen som må sjekkes
- Under bunnen: gass og utrasninger
- Annet: litt leting på grunna med kamera og med dykkere (ingen funn)

Selv om det til nå ikke er identifisert noe fra vikingtiden, så er det fremdeles håp om å finne noe. Derfor fortsetter foreningen med undersøkelses arbeidet.

Møte nr. 7

Torsdag 7.desember, kl. 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

JULEMØTE I SOLA HISTORIELAG Med foredrag om Tryggve Gran

Tryggve Gran før avreise i Skotland i 1914

Frode Skarstein

Vi prøver igjen å få en skikkelig gammel før-jul stemning. Men først skal **Frode Skarstein**, fra Tananger, fortelle om flypioneren Tryggve Gran. Han deltok i årene 1910–1913 i Robert Scotts ekspedisjon til Antarktis, og 30. juli 1914 fløy han som den første over Nordsjøen fra Cruden Bay i Skottland til Reve på Jæren. Under første verdenskrig deltok Gran som flyger og offiser i fire år (RFC/RAF) i britisk tjeneste.

Og som vanlig er dette møtet innledningen til jul og god julestemning. Vi vil etter foredraget forflytte oss til kafeteriaen for å gjenskepe julebasaren med utlodning. Så husk å ta med penger.

Og til slutt blir det jo ikke jul uten tippelek. Så her gjelder det å skjerpe hjernen som på all julemøtene i historielaget.

Referat møte nr. 7

Til stede:68

Leder åpnet julemøtet som startet ved intimsenen med foredrag, og etterpå med grøt og basar i kafeteriaen. Men først nevnte han Julekalenderen som alle med e-mail får. Det hadde vært mye positiv respons.

Foredragsholder denne kvelden var Frode Skarstein som skulle snakke om Tryggve Gran. Frode er fra Tananger, utdannet biolog og underviser i naturfag ved Universitet i Stavanger. På fritiden er han forfatter og har skrevet bok om polarforskeren Adolf Hoel og eventyreren Helge Ingstad.

Men tilbake til Tryggve Gran som var en av landets første flypionerer. Han var født i Bergen i 1888 og vokste opp i en velstående familie. Tryggve ønsket å bli sjøoffiser, og dro derfor tidlig til sjøs for det krevdes for å bli sjøoffiser. Han kom inn på sjøkrigsskolen i Horten i 1907. Men Horten var en kjedelig by, og han så seg om etter noe mer spennende.

Etter anbefaling fra Fridtjof Nansen ble han ski-instruktør i ekspedisjonsteamet til Robert Scotts, som skulle bli de første på Sydpolen. Som vi vet ble de ikke det. Tryggve var ikke med på den endelige reisen mot Sydpolen. Han opplevde konkurransen mellom Scott og Roald Amundsen som en byrde, og ble satt utenfor sydpolsteamet til Scott. Tryggve mislikte å måtte konkurrere med nordmenn og det norske flagget. En av de jobbene han fikk i Scotts team, var å lage depoter langs ruten som skulle gjøre det mulig å nå selve polstedet. Fra november 1911 til februar 1912, mens Scott og store deler av ekspedisjonen var på vei mot polpunktet, var Tryggve med den geologiske ekspedisjonen, ledet av Thomas Griffith Taylor, til vestsiden av McMurdo-sundet. I november 1912 var Tryggve med i patruljen som ble sendt ut for å lete etter Scott og hans kamerater, som de fant døde og ihjelfrosne.

På hjemturen tilbake til England, møtte Tryggve flygeren og skuespilleren Robert Lorrain, den første som fløy over Irskesjøen. Lorrain skrøt mye om dette med å fly og Tryggve fattet fort interesse.

Lorrain mente at et "hopp" over Nordsjøen eller Middelhavet kunne være et nytt mål. Like etter tilbakekomsten fra Antarktis i 1913 traff Tryggve Gran en engelsk marineoffiser som hadde en sønn som var flyger. Tryggve havnet snart opp i en cockpit. Det første forsøket endte med at flyet havnet med hjulene og piloten med beina i været! Så fulgte flykurs både i England og hos Blériot i Frankrike. 17. mai 1914 deltok Tryggve i en flyoppvisning over Paris, og utførte looping og ryggflyging som den første skandinav.

Tryggve var veldig opptatt å være den første til fly over Nordsjøen. Han kjøpte fly av Bléroi, som var fly bygger. Han betalte med penger han hadde fått fra foredrag han hadde holdt. Flyet var bygget av tre og belagt med duk. Styringen var ved hjelp av wire. Flykroppen ble demontert og fraktet til Cruden Bay, nord for Aberdeen i Skottland, som var utgangspunktet for flyturen. Tryggve begynte å få dårlig tid, da det på grunn av uroligheter rundt om i Europa var blitt fly forbud fra kl. 18 den 30. juli 1914. Som vi vet startet den første verdenskrig ikke lenger etter dette.

Første forsøk startet den 29. juli, men han måtte returnere og landet på stranden. Dagen etter prøvde han igjen, men på grunn av fortsatt dårlig vær, kom han ikke i gang før kl. 13. Været var nå varslet bra og han fløy først nordover til Peterhead, hvor han så krysset utover Nordsjøen. Han fikk tett tåke litt senere og prøvde først å fly opp og over, men klarte ikke helt det. Han prøvde så å fly lavt, men der ble han nesten truffet av en stor bølge. På grunn av den lange turen hadde han satt inn en ekstra bensin tank i baksetet. Men han fulgte ikke helt med så motoren stoppet, og det var bare så vidt at han klarte å få startet den igjen etter å ha skiftet over til reservetanken. Kl. 17:10 fikk han endelig se land og etter nærmere 5 timer landet han på et jorde på Reve like ved det neddemmede Orrevannet. Folk på Orre trodde det var voldemannen som kom. Det var ingen velkomst komité tilstede, kun de lokale bøndene som opplevde dette. Han fikk låne en telefon for å gi beskjed rundt omkring at alt var gått bra.

Flyvningen var en bragd, på linje med Blériots flyvning over den engelske kanal fire år tidligere. Men fordi hendelsen skjedde samtidig med utbruddet av første verdenskrig, førte det til at Tryggve Grans Nordsjø-flyvning fikk liten oppmerksomhet.

Flyet ble værende på Revtingen og Jæderens Flyvestasjon ble opprettet her. Tryggve fikk grad av premiærløytnant og hadde som oppgave å fly nøytralitetsvakt. Men han kjedet seg og fikk solgt flyet til "Hæren". Flyvestasjonen ble like etter lagt ned.

Han reiste over til England og meldte seg frivillig til Royal Flying Corps, forløperen til Royal Air Force, men ble avvist fordi han var norsk statsborger. Men han ga seg ikke og i 1916 gikk han inn i det britiske flyvåpenet som flyger, under dekknavnet Teddy Grant fra Canada. Dette var for å unngå problemer vedrørende Norges nøytralitet. I 1916 ble han innvilget avskjed fra det norske forsvaret og innrullert i Royal Flying Corps under eget navn. I begynnelsen fløy han i London området som en slags militær attache. Han

tjenestegjorde i strid over Frankrike, Tyskland og Belgia og ble i 1916 forfremmet til en "slags" second-løytnant. I september 1918 avanserte han til major og ble sendt til Arkhangelsk, der engelskmennene hadde en enklave, som de forsvarte mot bolsjevikene. Tryggve var rystet over kommunistenes behandling av sine fanger. Han ble kalt tilbake til England 7. november 1918 – fire dager før avslutningen av krigen.

Tryggve var fremdeles rastløs og i 1919 deltok han i konkurransen om å bli den første til å fly over Atlanterhavet. Han fløy den gangen verdens største fly, en Handley Page-maskin, men det hjalp ikke. De fikk ugunstige værforhold og motorhavari, som endte med at flyet gikk i bakken ved Nova Scotia. Men han ble den første til å fly fra London til Kristiania i 1919. Han hadde hatt hell ved spillebordet i Monte Carlo og fikk kjøpt et fly med en 160 hestekrefters maskin fra et av krigsdepotene i England.

Han flyttet tilbake til Norge, men slet med å komme inn i det norske flyvåpenet, på grunn av en motorsykkellulykke i London i 1921, hvor den ene leggen ble knust. Tryggve ble i 1917 gift med den engelske skuespilleren Lily St. Johns. Men giftemålet varte ikke lenge og de ble skilt i 1921. Han giftet seg på ny i Norge i 1923 og fikk to døtre.

Da andre verdenskrig brøt ut meldte Tryggve seg til tjeneste i norske styrkene i Setesdal. Under krigen meldte han seg inn i NS og partiet visste å bruke ham i propaganda. Han ble senere dømt for landssvik.

Etter krigen skrev han flere bøker og gjennomførte flere foredragsturneer om flyfart og polareksekspedisjoner rundt i Norge.

Etter dette spennende foredrag fikk Frode den siste årboken som gave.

Etterpå gikk vi alle over til kafeteriaen hvor det var julegrøt og basar. Gjetteleken fikk vi dessverre ikke tid til. Alt i alt et koselig julemøte med mange frammøtte.

Sola 21.februar 2008
(med rettelse 21.jan 2016)

VEDTEKTER

FOR

SOLA HISTORIELAG

Stiftet 2. oktober 1997

Vedtatt på årsmøtet den 15.januar 1998
Revidert på årsmøtet den 21.februar 2008 *

- § 1 Sola Historielag har til formål å fremme interessen for lokalhistorie og kulturvern og samle inn og ta vare på alt som har betydning for bevaring av og formidling om folks livsvilkår og næringsdrift i Sola gjennom tidene.
- § 2 Aktiviteter innenfor formålet kan være:
- egne aktiviteter: arrangere møter, kurser, ekskursjoner, registreringer, innsamling av muntlig, tradisjon, musikk, målføre, stedsnavn, fotografier og annet av historisk interesse
 - samarbeide med tilsvarende lag og organisasjoner: spesielle tiltak for vern av fornminner og kulturminner, utarbeidelse av skriftlige materialer, formidling overfor myndigheter, skoleverket og generelt overfor befolkningen
 - samarbeide med Sola kommunes kulturkontor: bistå som høringsinstans, bidra med innspill til planer, utføre definerte oppdrag i kommunen.
- § 3 Laget står tilsluttet Landslaget for lokalhistorie og Rogaland historie- og Ættesogelag.
- § 4 Medlemmer av laget er:
- Personlige medlemmer som betaler den årlige kontingent.
 - Æresmedlemmer etter § 9.
- Kontingenten fastsettes av årsmøtet.
Utmelding skal skje skriftlig.
Styret kan beslutte å slette et medlemskap når kontingenten ikke er betalt ved årets utløp.
- § 5 Laget ledes av et styre på inntil 7 medlemmer. *

Årsmøtet velger:

- leder for 2 år *
- kasserer, sekretær og 4 styremedlemmer, alle for 2 år *
- 1 revisor for 2 år
- valgnemnd på 3 medlemmer for 2 år

Styret blir sammenkalt av lederen.

Styremedlemmene skal få innkalling minst 3 dager før møtet.

Styret er beslutningsdyktig når minst 4 medlemmer er til stede. *

Styret kan utpeke nemnder til å utføre spesielle oppgaver.

- § 6 Regnskapet skal føres for hvert kalenderår og legges fram for årsmøtet til godkjenning i revidert stand.
- § 7 Årsmøtet holdes hvert år innen utgangen av februar. Det skal kunngjøres i lokalpressen med 14 dagers varsel.
Årsmøtet skal behandle:
- årsmelding
 - revidert regnskap
 - valg
 - fastsettelse av kontingent
 - innkomne forslag
- Alle som møter personlig og som har betalt kontingenten for siste år, kan stemme. Saker som ønskes behandlet på årsmøtet, må være innkommet til styret senest 8 dager i forveien.
- § 8 Ekstraordinært årsmøte kan innkalles når styret bestemmer det, eller når 10 stemmeberettigede medlemmer krever det.
For innkalling og varsel gjelder de samme regler som for årsmøtet. Ekstraordinære årsmøter kan bare behandle saker som er annonsert i innkallingen.
- § 9 Årsmøtet velger Æresmedlemmer etter forslag fra styret
- § 10 Lovendringer kan foretas på årsmøte med 2/3 flertal
- § 11 Oppløsning av laget kan skje når 2 påfølgende årsmøter beslutter det med 2/3 flertall. Lagets arkiv, aktiva og midler går over til Sola kommunes kulturkontor
- .